

«er ist abgestürzt», Kuhn a Panticosa (RLiR xi, 115). Altament poden estendre-ho també a tot material: a Plan de Gistau, desaprovant els guardabosc, que ara volen dir-ne un *aviador*, m'explicaven que el lloc per on estimben els troncs tallats del bosc, rostos avall, se'n diu un *espaldadero*, perquè era el lloc per *espaldà la madera* (1965); també m'ensenyaran un *espaldadero* d'aquests a Aso de Sobremonte (1966); Casac. recollí *espaldadero* «cingle» a Bielsa i *espaldillao* 'estabornit' a Casp (BDC xxiv, 169); a la nostra ratlla, a Gavàs, justificaven el nom *Els Espaldyadés*, d'unes «gesserres» al nostre peu, perquè «ya veu vosté que és terreno malo» (1965), i al peu de la Comuna de Gistau hi ha els terribles Balços d'*Espaldamullés*, dits així perquè per aquell corriol a penes s'hi aguanten els homes, però no *las mullés*, «las mujeres se despeñan» (Saravillo, 1965).

L'extensió d'això ha ultrapassat vastament els Pirineus. Fins ha format part del lèxic italià, incloent-hi algun clàssic, com l'Ariosto: «volendosi cacciare oltre una fossa / sozzopra se ne va colla cavalla: / non nocque a lui, ne sentí la percossa, / ma nel fondo la misera si spalla» (*Orlando Furioso* xxix, 69); Tommaso cita de Guido Giudice delle Colonne (S. xiv) «si rompeva lo collo --- chi si spallava a do era rotto lo capò»; no ha restat això en l'it. comú, però tampoc no ha esdevingut del tot estrany al toscà fam., en un sentit més generalitzat, com el nostre de 'fer malbé, anular': «mi basta che mi amiata quanto potete: i' non vo' che vo' vi spaliata», en una comèdia de Fagioli (segle XVIII); i Petroschi cita les frases colloquials «çodesta è una ragione spallata» «senza valore», «cause spallate».

També ací el passatge de l'Ariosto ens mostra com la cosa va partir del cavall, o altra bèstia que, caient daltabaix, s'ensorra el tòrax o les espalles. I això es repeteix en molts llenguatges romànics: en el portuguès trasmontà *espaldoirar-se* («un animal ou mesmo a gente) não só quebrar as espaldas: em geral aleijarse, partir-se um quartq, o espinhaço, de algum paredão ou arriboz abaixo» (Mogadouro, *RLus.* v, 50); astur. *despaldáse* «dislocarse la espalda: también se dice de los animales» (Rato).

Afegim-hi ara la llengua d'oc, que acabarà de fer la clau de volta: Erau (Pezenàs) *s'espallà* «se démettre l'épaule en tombant» (Mazuc), Roergue *espollà* «démettre une épaule, renverser en bas dans un fossé» (Vayssier), Castras *espallà* «rompre, disloquer l'épaule d'un animal» (Couzinié), llgd. en les tres variants *espallà*, *despallà* i *espanlà* (car ací *ll > nl* és normal localment) amb les mateixes definicions (Sauvages). I, igual que en català, la primera etapa, des d'aquest enyorrar-se de la bèstia, és a l'enyorrar-se de les parets: Roergue *s'espollà* «s'ébouler par le haut en parlant d'un mur» (Vayssier), a l'Alt Arieja *s'espala* «einstürzen der mauern» (a Orlú, al peu del port que conduceix al Capcir, Fahrholz, *W. u. W. Oberen-Ariège*, 67), o bé, amb elevació a l'abstracte, a l'occident de l'Erau *espallat* «abîmé, battu, assommé» (Pastre, *Clermont-Hérault*). Esporàdicament el mot va arribar fins al francès antic *espaulé* «qui a l'épaule déboîtée» que

hom assenyala en un epos secundari *Sone de Nansai* (G. Paris, *Rom.* xxxi, 129).

El nostre mot no és estrany avui en català més que a les Illes. I és perquè allà el substitueix la forma *espanyar* o *espenyar*. Puix que hem vist que l'etapa semàntica inicial d'*espatllar* fou 'espenyar', 'estimar', o si es vol cast. *despeñar*, crec que quasi s'imposa admetre que a les Illes es produí un encreuament entre els dos sinònims: a Menorca es diu jo *espany*, a Mallorca jo *espany*, «malmetre», com posa de relleu Moll (*MiscAlcover*, 440), o sigui que en aquella illa ha predominat el vocalisme d'un dels contraients del conubi lèxic, i en aquesta el de l'altra. És en efecte el mot que usen excel·lents escriptors insulars [1717, *AlcM*]: «Qui ha *espanyat* es teléfono?», PdAPenya (*IdOr* i, 110); «els moros adobaven els trabucs *espanyats*», Ribas de Pina (*Conq. de Mallorca*, p. 61); biografia de Costa per B., p. 99; «*espenyar*», Arx. Ll. Salvador (p. 262); «un malalt va al metge --- un cop de bossa no *espenyala*!», AMAlcover (*BDLC* vi, 217); «es porcs *espanyen* es camí», perquè el furguen cercant-hi glans, Sòller (1953). Men.: «Qui ho sap *espanyar* ho sap arranjar» (endevinalla del «mestre» o de «l'adobant de bruixeríes»), Camps Merc. (*Folkl.* i, 303). Eiv.: «*espanyà*: romper», PzCabr.; «l'Avenc d'en Roques d'ha *espanyat* un poc» 'espatllat, arruïnat', St. Joan de Portinatx; Subj. Pres. 3 *espanyga* Jesús (1933).

És inversemblant voler veure-hi, amb Moll, un canvi semàntic del cat. comú *espanyar* 'forçar el pany', semàntica forçadíssima. Encara que a això hi afegíssim *pany* en el sentit de 'pany de paret', com creurem en això si tirat un pany de paret a terra no s'ha dit mai *espanyar*!³

Podríem concedir que una etimologia popular que interpretés el mot —quan va significar enyorrar edificis— com a derivat de *pany de paret* o de *pany de porta* (suposant gratuïtament que a Mallorca aquest mot fos usat en un sentit com 'esbotzar el portal'), vagi contribuir a consolidar l'alteració de *espatllar* en *espanyar*; possible, però, ¿qui creurà En Moll si vol fer-nos acceptar que el nom baleàr de la mateixa cosa tingui etimològicament un punt de partida independent del mot de tota la resta del domini, quan n'és el sinònim absolut i quasi enterament homònim? Contra-prova: el mateix encreuament que admeto ací, amb resultat de sentit no massa diferent sembla haver-se produït a l'Est d'Astúries: *españar* «estallar», *dar un españu* «reventar», *españu* «estallido» (Vigón, *Vocabulario de Colunga*).

Potser és un altre encreuament el benasquès *espaltrigà-se* «caerse de espaldas matándose, o sea despeñarse cayendo de espaldas»: *la vaca mascarda se ha espaltrigau* (Ferraz, 56), Bonansa *espaltrigar-se* 'reben-tar-se de riure' (*AlcM*), que pot ser *espaldarse* encreuat amb *espoltir-se/espoltirir-se* 'esmicolar-se' (*POTINER*), si bé hi contribuiria també *eixervigà-se* (*EXCERVICARE*) usat allí mateix per a 'desnucar-se'; i no asseguraria que *paltrigar* 'trepitjar' (*PEU*) hi hagi estat ben aliè.

DERIV.: *Espatlador* [1695, Lacav.]. *Espatladura*